

РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ МЕДІАЦІЇ: ТРАНСАТЛАНТИЧНИЙ ЗРІЗ

Доній Н. Є., Ніщимна С. О.

ВСТУП

Коли величезна кількість людей співіснує разом, конфлікти неминучі, бо конфлікт – це розбіжності в думках між двома або більше сторонами. Як зазначають конфліктологи, конфлікти необхідно вирішувати швидко та ефективно. Ефективне вирішення конфліктів включає пошук балансу між врегулюванням питання та досягненням рішення, а також захистом емоційного благополуччя людей. На сьогодні, в українському суспільстві є надзвичайно актуальним запит на вирішення конфліктів різного ґатунку, бо громадяни й через військову агресію, й через брак психологічної допомоги та самопомоги, схильні до агресії та конфліктування, хоча саме суспільство як ніколи раніше, потребує згуртованості та взаєморозуміння. Особливо гостро запит на вирішення конфліктів стосується повсякденного життя громадян, в якому часто виникають ситуації, вирішення яких покладається на суди та правоохоронні органи. При цьому, згідно соціологічних досліджень, довіра до судової гілки влади є доволі низькою¹, а винесені судові рішення часто викликають обурення та осуд громадськості.

Сучасні суспільства дуже тісно пов'язані з ідеєю суду та судового розгляду. Іноді здається, що навіть діє певний припис-правило: чим більше розвинене суспільство, тим більше судових позовів воно продукує. Накопичення судових позовів призводить до ефекту «судового вибуху», що ускладнює ефективну роботу судів як на національному, так і на міжнародному рівні. Різке збільшення кількості судових процесів вперше було зареєстровано у США, а через певний час подібну практику пережила і Європа, де кількість судових позовів неухильно зростала протягом тривалого часу. Коли такий вибух «прогримів» вся судова система опинилася під тиском, оскільки обсяг спорів, що розглядався в державних судах, зростав, провадження ставали дедалі тривалішими, а витрати, понесені сторонами в таких провадженнях, також значно зросли. Тож, на даний час ситуація щодо вирішення спорів в судах погіршується також через те, що судові

---

¹ Динаміка довіри соціальним інституціям у 2021-2024 роках. Пресреліз від 09.01.2025, підготовлений виконавчим директором КМІС А. Грушецьким. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1467&page=1>.

процеси стають довгими та більш вартісними. Закономірно, що тривалий та дорогавартісний процес судового розгляду з кожним днем втрачає популярність й на заміну йому все частіше пропонується спектр альтернативних форм вирішення спорів (Alternative Dispute Resolution, ADR), важливе місце серед яких відводиться медіації, як доволі життєздатній альтернативі вирішення спорів. Медіація отримує все більше визнання у багатьох країнах як важливий метод врегулювання міжособистісних конфліктів, основою яких є різниця релігій, культур та правових систем.

Зазвичай вказується, що зародження медіації, стало наслідком руху, який набрав обертів у 1970-х роках у США та пов'язаний із заснуванням на межі 60-70-тих рр. XX ст. М. Каппеллетті та Б. Гартом всесвітнього руху «Доступ до правосуддя», який зосереджував увагу на питанні покращення доступу до правосуддя шляхом формування альтернативи судовій формі захисту. У 1980-х рр. медіація почала становлення в Австралії та Великій Британії, а у 1990-х роках – у більшій частині цивільного права Європи та Південної Африки. Україна, рухаючись до поставленої цілі, – входження в коло країн ЄС, має вже власно напрацьований досвід застосування медіації, однак залишається дуже важливим вироблення для українського соціогуманітарного та правничого ландшафтів такої системи координат, яка б якнайкраще їй підходила.

Аналіз світової практики переконує, що **підходи до альтернативного врегулювання спорів**, які раніше вважались додатковими до судових процедур, нині у багатьох країнах набули статусу основного інструменту вирішення конфліктів. Медіація, як й інші альтернативні форми вирішення спорів, є економічно ефективним інструментом, що забезпечує для сторін розширений доступ до правосуддя набагато швидшим і доступнішим способом, та який знімає навантаження з судової системи та суддів, чим покращує ефективність судової влади у вирішенні спорів, що виникають як у внутрішніх, так і в міжкультурних (транскордонних) спорах, та дає суду час для зосередження на більшій кількості складних справ. В умовах обмежених державних ресурсів це має особливе значення, оскільки потребує менше фінансових витрат як з боку держави, так і сторін конфлікту.

Світова практика свідчить, що правові системи різних країн надають можливість сторонам обирати процедуру медіації або інші консенсусні форми альтернативного вирішення спорів ще до початку судового розгляду. Судовий розгляд, арбітраж, передбачають юридичний підхід до вирішення спорів, оскільки офіційне рішення арбітра, трибунала або суду є обов'язковими для виконання сторонами. Порівняно з цим,

медіація є необов'язковим, нетехнічним процесом, де посередник сприятиме сторонам у пошуках мирного рішення. У медіації виграють обидві сторони, оскільки вони досягають взаємоприйнятного рішення, підписуючи угоду, яку самі ж і створюють. Ця угода відповідає потребам та інтересам сторін, а відтак, її можна назвати виграшною угодою для обох сторін. Медіація формує нову культуру взаємодії між людьми, зокрема в ситуаціях, коли міжособистісна комунікація переростає у конфлікт.

1. Методологія та огляд джерельної бази публікації

Публікації та наукові розвідки зарубіжних авторів, орієнтовані на всебічне висвітлення теми, свідчать про те, що різні аспекти медіації в країнах світу та окремо ЄС аналізували М. Brogan, J. Cou, A. Miranda, С.Е. Mota, A. Shtefan; глобальні тенденції в розвитку та поширенні практики медіації представлено в публікаціях N. Alexander, N. Fasolo; медіація як інструмент вирішення проблем і конфліктів проаналізовано в роботах R.-С. Bălan-Liseanu, B. Daly, D. Silvera; ідеологія медіації та її трансформація аналізується Р. Adler, С.В. Harrington, D.R. Hensler, K. Lovaas, N. Milner; гендерна перспектива, чоловічий та жіночий погляди на медіацію представлено у доробку J. Arsic, M. Morrissett, N. Petrusic, A.F. Stuhlmacher, H. Weingarten; аналіз і порівняння Сінгапурської конвенції про медіацію та Директиви про медіацію ЄС представлено в доробку дослідників H.Brink, С. Eunice, M. Malaska, E. Silvestri, D.J. Stute.

До кола провідних українських науковців, які досліджують проблематику медіації, належать: Т. Кисельова, публікації якої присвячені аналізу практики впровадження медіації в судову систему України; Н. Ковалко, яка відома своїми напрацюваннями щодо міжнародного досвіду медіації та ключових точок перетину між медіацією й адвокатською діяльністю; М. Хлистік, дослідниця, яка наголошує, що стандарти медіації, які розробляються в рамках Ради Європи та ЄС, вважаються найрозвиненішими; Г. Ульянова, яка сконцентрувала зусилля на дослідженні правових аспектів застосування медіації у міжнародних комерційних спорах в Україні, аналізує роль Сінгапурської конвенції та комбінованих процедур «Арбітраж-Медіація-Арбітраж»; І. Лукашевич, стаття якого присвячена розгляду історичних передумови розвитку медіації, в тому числі в європейських державах; О. Денисенко та А. Прилуцька сконцентрувалися на аналізі розвитку медіації в США; Н. Башмакова, Т. Фельдман, Н. Міріманова вивчають історію розвитку медіації в Україні та дають оцінку перспективи поширення альтернативних методів врегулювання спорів, спираючись на аналіз міжнародного досвіду. Окрему увагу у

вітчизняній доктрині медіації привертає науковий доробок А. Виприцького, Л. Махова та О. Можайкіної, які здійснили порівняльний аналіз інституту медіації в іноземних юрисдикціях.

Попри значну кількість публікацій, присвячених загальним аспектам медіації, її проведенню та застосуванню в різних сферах, що фактично дозволяє говорити про формування своєрідної «віртуальної» бібліотеки з означеного питання, результати проведеного нами аналізу свідчать про недостатню кількість наукових досліджень, у яких було б представлено порівняльний аналіз процедур медіації у зарубіжних правових системах. Таким чином, зазначені обставини, а також стратегічна необхідність адаптації в Україні ефективної моделі надання медіаційних послуг, стали визначальними у формуванні напряму нашого наукового пошуку, що дозволило визначити *мету публікації* – здійснення порівняльно-правового аналізу стану інституціоналізації медіації в окремих європейських країнах і США з акцентом на виявлення ключових етапів розвитку медіації як ефективного альтернативного способу врегулювання спорів.

Враховуючи, що дана публікація має теоретичний характер, *основними методами*, які були покладені в основу даного дослідження є аналіз синтез, порівняння та узагальнення. Крім того, ми спробуємо побудувати наратив розвитку медіації в США та країнах Європи.

2. Медіація в США: етапи і специфіка представленості на кожному етапі становлення як інституту вирішення спорів

Медіація у США є однією з найбільш розвинених і професіоналізованих у світі. Стислий огляд основних етапів еволюції інституту медіації у Сполучених Штатах Америки дозволяє виокремити такі ключові періоди:

1. Доінституційний етап (XVIII – поч. XX ст.). У США здавна існували неформальні практики вирішення конфліктів – зокрема у громадах квакерів, релігійних спільнотах, індіанських племенах. Такі підходи наголошували на консенсусі, діалозі та примиренні, а не покаранні.

2. Рух за трудове посередництво (1900-1940-ві рр.). У 1906 р. Американська асоціація адвокатів (АВА) запросила Роско Паунда (1872-1964), декана Юридичного коледжу Небраски, виступити з основною доповіддю на її щорічних зборах у Сент-Полі, штат Міннесота. Його промова «Причини народного невдоволення здійсненням правосуддя» шокувала багатьох слухачів. Розпочинаючи з рядка «Невдоволення здійсненням правосуддя таке ж старе, як і закон...» – і продовжуючи хронікувати недоліки закону, продовжив: «запало біле полум'я високих зусиль, яке зараз поширюється по всій

юридичній професії та випромінює дух рішучого прогресу у здійсненні правосуддя»².

Зростання трудових конфліктів у промисловості привело до поширення практики державного втручання. Так, у 1913 р. було створено U.S. Department of Labor, а згодом, у 1947 р., Federal Mediation and Conciliation Service (FMCS), активність яких в питанні посередництва була спробою уникнення страйків і зупинок виробництва, які ставалися, коли переговори між робітниками та роботодавцями не досягали мети. Це вважається першим офіційним інституційним визнанням медіації в США.

3. Громадянські та антивоєнні рухи (1960-1970-ті рр.). На цей період припадає соціальна трансформація медіації та формування гуманістичного, децентралізованого розуміння медіації. У 1972 р. США з'являється перша професійна організація медіаторів. У 1976 р. у США відбулася конференція імені Р. Паунда під назвою «Причини невдоволеності населення адмініструванням системи правосуддя США», яка стала важливою точкою біфуркації у розвитку медіації. Два документи з числа матеріалів Паундської конференції становлять політичну платформу руху за медіацію у США та інших країнах світу. Так, виступаючи перед присутніми Верховний Суддя У. Бергер констатував, що американське суспільство «досягло тієї точки, коли наша система правосуддя – як на рівні штатів, так і на федеральному рівні – може буквально розвалитися на частини ще до кінця століття, незважаючи на значне збільшення кількості суддів і адміністраторів та величезні фінансові вливання»³. Він виділив найсерйозніші проблеми судової системи: дуже високі судові витрати, тривалі терміни розгляду справ, надмірну легалізацію та формалізацію процедур, що вимагають великих витрат на юридичне обслуговування громадян, і запропонував звернутися до неформальних альтернатив. Другим важливим документом була доповідь професора Ф. Сандера «Різновиди розгляду спорів», в якій представлено ідею «будинку правосуддя з багатьма дверима». У такому суді спеціальний службовець попередньо переглядав би позови, що надійшли до суду, і пропонував би сторонам

---

² Howell R. Roscoe Pound. Would be Proud – Reflections on the History of the GPC. URL: <https://imimediation.org/2017/07/12/roscoe-pound-would-be-proud-reflections-on-the-history-of-the-gpc/>

³ Blankley K., Votruba A., Bartz L., Pytlik Zillig L. ADR Is Not a Household Term: Considering the Ethical and Practical Consequences of the Public's Lack of Understanding of Mediation and Arbitration. Nebraska Law Review, 2021. Vol. 99 Issue 4. P. 798.

обрати з безлічі варіантів такий метод вирішення спорів, який найповніше задовольняв би їхні потреби в конкретному спорі⁴.

Після цієї конференції було вирішено трансформувати суди у центри вирішення спорів (Community Mediation Centers), які перетворюються з місця виключно судового розгляду, на місця допомоги у пошуках найбільш прийнятних засобів вирішення спорів. Результатом конференції стало заснування різних моделей медіації: позасудової, в межах судового процесу, добровільної і обов'язкової. Медіацію починають застосовувати у громадах при вирішенні расових, соціальних і шкільних (peer mediation) конфліктів.

4. Інституціоналізація та професіоналізація (1980-1990-ті рр.). Першим важливим кроком на шляху професіоналізації медіації стало відкриття у 1982 р. в США підготовчих курсів для медіаторів. У цей час вже суди почали активно застосовувати медіацію у цивільних і сімейних справах. Стають майже звичними Court-annexed Mediation Programs (програми, які пов'язані з судами). Через зростання попиту на послуги медіаторів зростає і попит на навчання медіаторів, відтак формуються та відкриваються спеціалізовані курси з підготовки медіаторів, відбувається обговорення та розробка професійних стандартів та визначається процедура сертифікації медіаторів (American Bar Association (ABA) і формалізується поняття ADR (Alternative Dispute Resolution)⁵.

Федеральна судова система США складається з дев'яносто чотирьох окружних судів, які часто створюють незалежні процедури для поліпшення функціонування свого суду. Таким чином, процедури альтернативного вирішення спору відрізняються залежно від районів, і це робиться із самого початку запровадження ADR. У 1978 р. три округи прийняли правила щодо обов'язкової арбітражної програми для окремих випадків⁶, а вже до 1985 р. десять федеральних окружних судів застосовували арбітраж.

На початку 1991 р. Центром врегулювання спорів та Інститутом судового адміністрування були розроблені Стандарти програм присудової медіації (Standards for Court Connected Mediation Programs) з урахуванням потреб судів першої інстанції. Зазначені стандарти були

---

⁴ Кисельова Т. Правове регулювання відносин із надання послуг медіації у зарубіжних країнах. Право України. 2011. № 11-12. С. 227-228.

⁵ The American Bar Association. URL: https://www.americanbar.org/groups/dispute_resolution/resources/DisputeResolutionProcesses/

⁶ The Court-Annexed Arbitration Act of 1978: Hearings on S. 2253 Before the Subcommittee on Improvements in Judicial Machinery of the Committee on the Judiciary, 95th Congress, Second Session 22 (1978). Washington: U.S. Govt. Print. Off. Creation Date, 1978. 153 p.

розроблені для інформування та керівництва судів, що зацікавлені в започаткуванні, розширенні розуміння медіації та підходів до її використання, або вдосконалення вже існуючих програм даного способу врегулювання спорів⁷.

У період з 1993 р. по 1996 р. у США набирає популярності звернення до онлайн-медіації, особливо в питаннях вирішення спорів щодо розподілу доменних імен. У 1998 р. у США був прийнятий «Закон про альтернативне вирішення спорів» (ADR)⁸, який фактично замінив положення Федерального судового кодексу про арбітраж положеннями. Так, згідно Закону про ADR було доручено кожному окружному суду США:

а) вимагати від сторін у всіх цивільних справах розгляду питання про використання процедури альтернативного врегулювання спорів (ADR) на відповідній стадії судового розгляду;

б) надавати сторонам у всіх цивільних справах принаймні одну процедуру ADR (у певних випадках, робити це лише стосовно медіації, ранньої нейтральної оцінки та, за згодою сторін, арбітражу. Крім того, кожен суд було наділено повноваженням щодо усунення від розгляду справ, у яких арбітраж був би недоцільним. Разом з тим, залишалася вимога щодо забезпечення судом конфіденційності процедур ADR);

в) розробити та впровадити власну програму ADR для заохочення та просування використання ADR у окрузі. При цьому кожен суд самостійно має визначати положення щодо відбору, кваліфікації та навчання нейтральних осіб;

г) вивчити ефективність існуючих програм ADR та вжити відповідних покращень;

д) найняти або призначити співробітника чи судову посадову особу, яка добре обізнана з практикою та процесами ADR, для впровадження, адміністрування, нагляду та оцінки програми ADR суду.

Крім того, вказаний закон уповноважив Федеральний судовий центр та Адміністративне управління судів Сполучених Штатів допомагати окружним судам у створенні та вдосконаленні програм альтернативного вирішення спорів.

5. Прийняття «Єдиного закону про медіацію» (Uniform Mediation Act (UMA), 2001), який за фактом «об'єднав 2500 різних законів, які

---

⁷ National Standards for Court-connected Mediation Programs. Center for Dispute Settlement, Institute of Judicial Administration. State Justice Institute, 2009. URL: <https://s3.amazonaws.com/aboutsi/59a73d992959b07fda0d6060/NationalStandardsADR.pdf>.

⁸ Alternative Dispute Resolution. Act of 1998. Passed Senate amended (10/07/1998). Pub. L. No. 105-315, 112 Stat. 2993 (codified at 28 U.S.C. §§ 651-658). URL: <https://www.congress.gov/bill/105th-congress/house-bill/3528>.

регулювали процедури медіації в різних штатах»⁹. Фактично, прийняття Єдиного закону про медіацію стало поворотним пунктом у розвитку медіації в США, оскільки ухвалення такого модельного закону регламентувало конфіденційність проведення процедури, правовий статус медіаційних угод і кваліфікацію медіатора. Цей закон був адаптований до законодавства більше ніж дванадцяти штатів, включаючи Іллінойс, Огайо, Вашингтон, округ Колумбія тощо. Цей закон став кроком до уніфікації стандартів медіації, але врахував особливості щодо юридичного зобов'язання, яке на підставі попередньої домовленості виникає з бізнес-контрактів. Крім того, прийняття UMA затвердило норму щодо правової підстави та специфіки регулювання медіації в США, яка базується на децентралізованості системи та відсутності єдиного федерального закону, що дозволяє кожному штату мати власне нормативне регулювання.

6. Сучасний етап (2000-ті роки і дотепер). Медіація стала невід'ємною частиною судового процесу, особливо у штатах Каліфорнія, Нью-Йорк, Флорида. Крім того, процедура медіації активно використовується у сферах бізнесу та контрактів, у державній політиці (наприклад, у політиці податкової або міграційної служби), у шкільних конфліктах, у трудовому праві, онлайн медіації (ODR – Online Dispute Resolution). Також було створено ряд професійних організацій та баз даних (наприклад, Mediate.com).

На даний час підготовка медіаторів в США здійснюється без жодного загальнонаціонального ліцензування, однак є професійні організації: Association for Conflict Resolution (ACR), American Arbitration Association (AAA), Mediation Training Institute (MTI). Підготовка медіаторів та сертифікація зазвичай тривають більше сорока годин, але для судової медіації штати можуть встановлювати свої критерії (наприклад, щорічне підвищення кваліфікації, досвід, освіта).

Американський підхід до типів медіації та сфер її застосування переважно збігається з європейським:

а) *судова медіація (Court-Annexed Mediation)*, в основу якої було покладено ідею професора Ф. Сандера щодо «суду із безліччю дверей» («multi-door courthouse»), за якою відбувалася реалізація програм присудової медіації, у рамках яких пропонувалася медіація та оцінка

---

⁹ Uniform Mediation Act (Last Revised Or Amended In 2003) Drafted By The National Conference Of Commissioners On Uniform State Laws And By It Approved And Recommended For Enactment In All The States At Its Annual Conference Meeting In Its One-Hundred-And-Tenth Year White Sulphur Springs, West Virginia August 10-17, 2001. With Prefatory Note And Comments Approved By The American Bar Association, Philadelphia, Pennsylvania, February 4, 2002. National Conference of Commissioners on Uniform State Laws, 2003, 79 p.

справи¹⁰. Більшість федеральних судів мають Federal Court ADR Programs, тобто програми «обов'язкові медіації». Наприклад, у Каліфорнії сторони «зобов'язані пройти медіацію» у цивільних спорах до початку судового розгляду¹¹. Судді активно спрямовують сторони на медіацію. «Медіація стала невід'ємною частиною цивільного судочинства – не як обхідний шлях, а як найкращий спосіб вирішення спорів»¹².

б) позасудова медіація (приватна). Широко поширена у бізнесі, ІТ, сфері нерухомості та охорони здоров'я і зазвичай передбачена як обов'язкова попередня стадія у договорах.

в) спеціалізована медіація. «Сімейна» (custody, adoption, divorce). «Освітня/шкільна» (School peer mediation programs). «Медіація у кримінальних справах» (Restorative justice, Victim-Offender Mediation).

До основних культурних особливостей можна віднести:

1) висока довіра до ADR: американці часто вважають, що «вирішити проблему самостійно – ефективніше», ніж звертатися до суду. Медіація захищена «privilege» – жодна інформація, розкрита під час процедури, не може бути використана в суді. «Медіаційна угода» (settlement agreement), підписана сторонами, має юридичну силу та може бути «виконана через суд». Близько 90% цивільних справ у США не доходять до суду – багато з них завершуються медіацією або досудовими домовленостями, а для такої сфери як бізнес і трудові спори, медіація – стандартна практика. Одним із факторів такого успіху є, те, що «конфіденційність є наріжним каменем процесу медіації у Сполучених Штатах – вона створює безпечний простір, необхідний для чесного діалогу»¹³.

2) Комерціалізація медіації: це професія з високим доходом (у деяких галузях \$300-600/год), особливо у бізнес-конфліктах. Так, «у 2023 р. витрати на провадження у комерційних суперечках, у яких було затверджено або призначено медіаторів, становили в середньому 20 тис. доларів США, а середня вартість становила 15300 доларів США»¹⁴.

---

¹⁰ Stipanowich Th.J. The Multi-Door Contract and Other Possibilities. Ohio State Journal on Dispute Resolution, 1998, Vol. 13, No. 2. P.303-404. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2015805

¹¹ ADR Local Rules. URL: <https://cand.uscourts.gov/about/court-programs/alternative-dispute-resolution-adr/adr-local-rules/>

¹² American Arbitration Association. AAA Handbook on Mediation. 2016, P. 10. URL: <https://arbitrationlaw.com/books/aaa-handbook-mediation-third-edition>

¹³ Moore Ch. W. The mediation process: practical strategies for resolving conflict. 4th Edition. San Francisco: Jossey-Bass & Wiley Brand, 2014. P. 64.

¹⁴ Медіація як альтернативний спосіб урегулювання міжнародних комерційних спорів. Адвокатське об'єднання AZONES. URL: <https://azones.law/analytics/mediatsiya-yak-alternatyvnyj-sposib-uregulyuvannya-mizhnarodnyh-komertsijnyh-sporiv/>

Отже, медіація у США є однією з найбільш розвинених і професіоналізованих у світі. Медіація стала розгортатися як відповідь на активізацію робітничого руху на початку ХХ ст. та соціальні заворушення в середині століття. У 70-х роках ХХ століття суди почали впроваджувати медіацію як засіб зменшення надмірного навантаження, спричиненого великою кількістю справ. Судові та громадські програми розвивалися та розширювалися протягом 1980-х та 1990-х років. На даний час медіація глибоко інтегрована в судову систему, бізнес-практику та навіть у сферу освіти.

3. Медіація на новітньому етапі соціального розвитку в країнах Європи

Збільшення кількості судових процесів, властиве США, не обминуло й європейські країни, що викликало занепокоєння щодо можливості зберегти високу якість судової системи та гарантувати доступ до правосуддя в Європі у майбутньому. Отже, основу боротьби зі зростанням кількості судових процесів складають реформи, що здійснюються сучасними європейськими державами. Попри багаторічні бюджетні вливання європейських урядів у вдосконалення своїх систем правосуддя, наявні дані про відкриті судові процеси вражають своєю кількістю та відображають складну ситуацію в Європі щодо вирішення спорів у державних судах, що додатково обтяжується значними витратами, які несуть сторони під час ведення судового процесу. Така складна ситуація погіршила повноцінну реалізацію принципу доступу до правосуддя. У відповідь на ці труднощі, підтримка альтернативного вирішення спорів (ADR) та визнання його важливості значно зросли в європейських країнах протягом останніх десятиліть.

Тож, констатуємо, що протягом останніх 25 років держави Європи стали застосовувати медіацію в різних формах, а її впровадження в систему правосуддя було поступальним та стабільним. Як зазначається в ряді наукових досліджень, медіація в Європі з'явилася пізніше, ніж в США¹⁵ і на даний час можемо говорити про 5 етапів становлення медіації в європейських країнах:

1. Доінституційний період (до 1990-х рр.). Деякі країни (напр., Нідерланди, Франція, Велика Британія) почали запроваджувати програми медіації у сімейному праві ще у 1980-х рр., але без загальної координації. На той час медіація існувала в Європі в локальних, неформальних формах – зокрема у родинних, трудових і сусідських

---

¹⁵ Alexander N. M. Global Trends in Mediation: Riding the Third Wave. Dr. Otto Schmidt Verlag, 2003. P.1.

спорах. Вона розглядалася більше як традиційна або громадська практика, ніж як юридичний інструмент.

2. Початок систематизації (1990 – 2000 рр.). Перші національні законодавства про медіацію з'являються у Великій Британії (1996), Австрії (1999), Франції. Європейська комісія розглядає ADR як частину політики «доступу до правосуддя». У цей період починають створюватися перші професійні об'єднання медіаторів і пілотні програми у судах.

Важливим кроком до виходу на широкий загал став вихід з друку у 1994 р. книги Х. Бесемера «Медіація. Посередництво в конфліктах», яка відкрила медіацію як соціальне явище німецькомовній Європі¹⁶. На думку автора, медіація є технологією вирішення конфлікту за участю нейтральної третьої сторони.

У цей час на законодавчому рівні основними нормативно-правовими актами, які врегульовували проведення медіації в країнах ЄС, стали Рекомендації Комітету Міністрів державам-членам та Керівні принципи щодо виконання цих рекомендацій, а саме: Рекомендація № R(98)1 про сімейну медіацію від 21 січня 1998 р. та Рекомендація № R(99)19 про медіацію в кримінальному процесі від 15 вересня 1999 р.

3. Поворотний момент (2000-2010 рр.). Цей етап починається прийняттям Рекомендації Rec(2001)9 щодо альтернатив судовому розгляду спорів між адміністративними органами й сторонами-приватними особами від 9 вересня 2001 р. та Рекомендації № R(2002)10 про медіацію в цивільному процесі від 18 вересня 2002 р. Проте однозначно революційним кроком стало прийняття 21 травня 2008 р. Директиви 2008/52/ЄС Європейського Парламенту та Ради ЄС «Про певні аспекти медіації у цивільних та комерційних справах» (повна назва – «Directive on certain aspects of mediation in civil and commercial matters»)¹⁷, яка набрала чинності у 2011 р., оскільки, фактично, вперше в історії, встановила правову основу для медіації в усіх країнах ЄС. Згодом, Європейська комісія розробила Європейську Процедуру врегулювання малих претензій (ESCP), яка вступила в силу для всіх членів Європейського Союзу з січня 2009 р., та яка передбачена для вирішення транскордонних спорів, в яких розмір претензій не перевищує 2 тисяч євро. Згідно ESCP, врегулювання спору здійснюється в письмовій формі при використанні інформаційно-комунікаційних технологій (електронна пошта, відеоконференції,

---

¹⁶ Besemer Ch. Mediation: Vermittlung in Konflikten. Stiftung Gewaltfreies Leben, 1994. 140 р.

¹⁷ Директива 2008/52/ЄС Європейського парламенту та Ради від 21 травня 2008 р. Про деякі аспекти медіації у цивільних та господарських правовідносинах. URL: <https://ukrmediation.com.ua/images/DOCS/Model-documents/mediation-directive-ukr.pdf>

тощо). Важливим, є те, що положення ESCP не є директивними, а мають рекомендаційний характер, тож держави-члени ЄС мали змогу розробити та розробляти в подальшому власні правові норми онлайн-врегулювання конфліктів.

4. Період імплементації (2011-2015). Характеризується тим, що країни-члени ЄС почали впроваджувати національні законодавства відповідно до Директиви 2008/52/ЄС. Так, в Італії у 2010 р. було прийнято норму Legislative Decree No. 28/2010, за якою встановлювалася обов'язкова попередня медіація у певних категоріях спорів (житлова оренда, спадкові справи, медичні помилки тощо). Також за цією нормою почав діяти «Silenzio-assenso» principle: якщо сторона не з'явилася на перше засідання з медіації протягом визначеного часу, це розцінюється як відмова від участі в процедурі¹⁸. У Франції врегульовано судову медіацію на підставі закону «Code de procédure civile, Article 131-1 et seq», відповідно до якого суддя може запропонувати медіацію, але не зобов'язати брати в ній участь. Разом з тим, Законом 2016-1547 («Justice 21») була запроваджена обов'язкова медіація у деяких справах (зокрема, дрібні споживчі спори до 5000 євро). У Німеччині у 2012 р. було ухвалено Закон про медіацію, а урядами країн ЄС створено національні реєстри медіаторів, навчальні програми підготовки медіаторів, професійні етичні кодекси медіації тощо¹⁹.

Доволі цікавий досвід у впровадженні медіації має Республіка Польща. У 2005 р. були внесені зміни до Цивільно-процесуального кодексу (Kodeks postępowania cywilnego) як нормативного документа, який й досі регулює процедуру медіації²⁰. У 2015 р. до кодексу ухвалено поправки, що стимулюють суддів рекомендувати медіацію та дозволяють її призначення до початку судового розгляду. Поворотним моментом у впровадженні шкільної медіації став 2019 р., коли за посередництва медіатора було успішно врегульовано конфлікт між учителем Вроцлавської школи та батьками учня через звинувачення вчителя у несправедливому оцінюванні. Цей приклад став основою пілотної програми у 40 школах регіону.

---

¹⁸ The Italian Mediation Law on Civil and Commercial Disputes. A detailed description of the mediation procedure under the Italian Legislative Decree no. 28/2010 and Ministerial Decree no. 180/2010 along with the translations of the laws in English. March, 2017. 52 p.

¹⁹ Золотухіна Л., Сойка Ю. Інститут медіації: зарубіжний досвід та особливості впровадження в Україні. *Молодий вчений*, 2020, № 11 (87). С. 63-66. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2020/11/63.pdf>

²⁰ Kodeks postępowania cywilnego USTAWA z dnia 17 listopada 1964 r. Wersja od: 1 stycznia 2025 r. do: 31 maja 2025 r.. Systemie Informacji Prawnej LEX. URL: <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/kodeks-postepowania-cywilnego-16786199>

5. Розширення сфери медіації (2015 – дотепер). На цьому етапі відбувся розвиток медіації у сфері адміністративного, сімейного, шкільного, споживчого та кримінального права (restorative justice), а в деяких країнах судді отримали повноваження пропонувати чи наполягати на участі у медіації. З огляду на активний розвиток процесів діджиталізації та цифровізації, медіація поступово перейшла у цифровий формат і почала здійснюватися на онлайн-платформах (Online Dispute Resolution, ODR), особливо у сфері комерційних та споживчих спорів. Цю трансформацію підтримала Європейська Комісія, і з 2016 р. в країнах-членах ЄС функціонує спеціальна онлайн-платформа (ODR EU platform) для вирішення споживчих конфліктів²¹. Однак, користувачі платформи ODR здебільшого використовують її для подання скарг, і лише близько 2% з них отримують позитивну відповідь, що свідчить про низьку ефективність прямої комунікації. У таких випадках скарга може бути передана до визначеного на платформі органу альтернативного вирішення спорів (ADR). У підсумку це охоплює лише близько 200 випадків щорічно по всьому Європейському Союзу, що свідчить про доволі обмежене практичне використання механізму передачі спорів до органів ADR через платформу ODR. Тож згідно Регламенту-EU-2024/3228-EN-EUR-Lex Європейська платформа онлайн-врегулювання спорів (ODR) припиняє своє функціонування з 20 липня 2025 р.²².

Загалом, підсумовуючи викладене, можна констатувати, що на сучасному етапі медіація в країнах Європи характеризується як наявністю спільних рис, так й істотними відмінностями у підходах та практиках її застосування. До спільних рис можна віднести:

1) Європейський Союз активно заохочує використання медіації та інших методів альтернативного вирішення спорів (ADR) як ефективний спосіб розвантаження судової системи та забезпечення більш швидкого та економічного вирішення конфліктів. Директива 2008/52/ЄС Європейського парламенту про медіацію застосовується у всіх країнах ЄС;

2) фіксується різноманіття процедури медіації. Рівень розвитку та законодавчого регулювання медіації значно варіюється між країнами-членами ЄС та країнами Європи, які не входять до ЄС. Деякі країни мають всеосяжне законодавство та процесуальні норми щодо медіації,

---

²¹ Online Dispute Resolution. URL: <https://ec.europa.eu/consumers/odr>

²² Regulation (EU) 2024/3228 of the European Parliament and of the Council of 19 December 2024 repealing Regulation (EU) No 524/2013, and amending Regulations (EU) 2017/2394 and (EU) 2018/1724 with regard to the discontinuation of the European Online Dispute Resolution Platform (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/3228/oj>

тоді як інші демонструють менший інтерес до її регулювання, покладаючись більше на саморегулювання та усталену практику;

3) незважаючи на різноманітність підходів, спостерігається загальне зростання інтересу до медіації як альтернативи судовому розгляду. Це пов'язано з її потенціалом заощаджувати час і кошти, зберігати та покращувати відносини між сторонами, а також знаходити рішення, які краще відповідають інтересам усіх учасників;

4) принцип добровільності є основою участі у процедурі медіації у більшості європейських країн. Сторони самостійно вирішують, чи брати участь у процесі, і можуть припинити його на будь-якому етапі. Однак у деяких юрисдикціях спроба медіації може бути обов'язковою перед зверненням до суду з певних категорій справ;

5) принцип конфіденційності є провідним при обговоренні та роботі з документами, що представлені під час медіації, навіть якщо процес не призводить до врегулювання спору;

6) медіатор є нейтральною та кваліфікованою третьою стороною, яка допомагає сторонам у спілкуванні, визначенні їхніх інтересів і пошуку взаємоприйнятого рішення. Медіатор не приймає рішень за сторони, а лише сприяє процесу переговорів. У різних країнах роль медіатора може варіюватися від переважно фасилітативної (допомога сторонам у самостійному пошуку рішення) до більш оцінювальної (надання власних оцінок та рекомендацій);

7) у країнах Європи медіація використовується для вирішення широкого спектру спорів у різних сферах юриспруденції, наприклад: при сімейних спорах (розлучення, опіка над дітьми, майнові питання); при виникненні комерційних спорів (договірні розбіжності, корпоративні конфлікти); при запиті на вирішення цивільних спорів (майнові суперечки, відшкодування збитків); при виникненні трудових спорів та конфліктів між працівниками і роботодавцями та у деяких країнах при виникненні адміністративних спорів.

Якщо говорити про відмінності у підходах до медіації, то варто зазначити, що більшість європейських країн мають власні нормативно-правові акти, які регулюють цю сферу. Вони встановлюють правовий статус медіаторів, визначають процедуру проведення медіації, а також порядок визнання та виконання медіаційних угод. Отже, далі зосередимо увагу на аналізі особливостей законодавчого регулювання медіації в різних країнах Європи, а також порядку проведення самої процедури медіації.

Так, наприклад, звертаючись до досвіду Королівства Нідерландів, яке нерідко наводиться як приклад країни з однією з найрозвиненіших і найстабільніших систем медіації в Європі, можна відзначити чітко сформовану інституційну базу, високий рівень професійної підготовки

медіаторів та активне застосування медіації в різних сферах правовідносин. Нідерланди, хоча й виходять із традицій континентального права, історично застосовували проактивний підхід до правової реформи, запозичуючи як цивільно-правові, так і загальноправові юрисдикції. Порівняно з більшістю інших цивільно-правових юрисдикцій, Нідерланди мають добре налагоджену систему механізмів досудового врегулювання конфліктів. Як результат, розвиток медіації в Нідерландах зміг інтегруватися в існуючі досудові структури, і медіація мала успіх у Нідерландах раніше порівняно з іншими країнами континентального права. На тепер в країні зафіксований відносно високий рівень обізнаності про медіацію серед населення та бізнесу, а також високий рівень довіри до цього процесу як ефективного способу вирішення спорів, включаючи комерційні, трудові, сімейні та інші цивільні спори. У країні склалася культура, яка заохочує пошук порозуміння та компромісів, що сприяє ефективності медіації.

Нідерланди не мають окремого закону про медіацію, але принципи медіації підтримуються та просуваються судовою практикою (судовим адмініструванням) та професійними кодексами поведінки медіаторів. У Нідерландах існує поняття «судова медіація» (Rechterlijke Mediation)²³, у випадку якої суддя, якщо вважає за доцільне, може напряму рекомендувати сторонам скористатися послугами медіатора, особливо у цивільних і сімейних справах, замість судового провадження, проте це також є добровільним. Так, Ст. 87 Цивільного процесуального кодексу (Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering)²⁴ передбачає право судді запропонувати сторонам звернутися до процедури медіації. Тож, нідерландські суди часто пропонують медіацію як альтернативу судовому розгляду на різних стадіях процесу і сторони можуть узгодити перенесення слухання до завершення медіації. Важливо, що суд може рекомендувати медіацію, але не може її зобов'язати.

Взагалі, процедура судової медіації заснована не на законі, а на адміністративних постановках Ради судової влади (Raad voor de rechtspraak). Крім того, існують спеціальні судові працівники – координатори медіації (приблизно 30 суддів мають таких працівників), які адмініструють та надають інформацію про медіацію й допомагають сторонам розпочати цей процес. Останні рішення Верховного суду Нідерландів свідчать про тенденцію до посилення ролі медіації, зокрема

---

²³ Nivera K. Everything you need to know about mediators in the Netherlands. DutchReview. 2025, 2 April. URL: <https://dutchreview.com/culture/mediators-in-the-netherlands>.

²⁴ Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering. Geldend van 08-03-2025 t/m heden. URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0001827/2025-03-08>.

щодо її обов'язковості у випадках, коли така умова прямо закріплена в договірних положеннях. Це може свідчити про поступовий зсув у бік більш формалізованого сприйняття медіації як обов'язкового етапу врегулювання спорів перед зверненням до суду²⁵.

Починаючи з 1 березня 2023 р., Рада з питань правової допомоги Нідерландів запровадила вимогу щодо внесення початкового фінансового внеску для сторін, які мають достатні матеріальні ресурси, у разі, якщо вони були направлені до медіатора суддею. Це нововведення має стимулювати відповідальне ставлення до участі в медіації та забезпечити часткову компенсацію витрат на процедуру. Міністерство юстиції та безпеки доручило Раді з питань правової допомоги впровадити це у координації з судовою системою. На сьогодні початковий внесок на медіацію у Нідерландах становить 150 євро субсидії (без ПДВ) для кожної зі сторін за перші 2,5 години медіаційної процедури, якщо вона ініційована через направлення з суду. Такий механізм фінансування спрямований на заохочення сторін до використання медіації як альтернативного способу вирішення спорів ще на досудовому або ранньому судовому етапі. Після завершення перших 2,5 годин медіації медіатор починає стягувати погодинну оплату за власним тарифом, який він попередньо погодив та затвердив Радою з питань правової допомоги. Для сторін, які мають право на правову допомогу, Рада виплачує субсидію медіатору через систему правової допомоги. У деяких випадках (у сімейних чи соціальних спорах) витрати на медіацію можуть покриватися державою через систему правової допомоги²⁶. Це стосується людей із низьким доходом. Як вказує в своїй статті K. Nivera «Хоча сама медіація є економічно ефективною порівняно з судовим процесом, сторони також можуть прийняти рішення щодо залучення адвокатів, що збільшить загальні витрати. Однак навіть за наявності юридичного представництва вартість медіації часто набагато нижча, ніж звернення до суду»²⁷.

В Нідерландах, крім загальних вимог до проведення медіації, таких як: абсолютна добровільність, коли жодна зі сторін не може бути примушена до участі або продовження процесу медіації проти своєї волі; автономність, за якою сторони самостійно приймають рішення щодо врегулювання спору, а медіатор лише допомагає їм у цьому процесі, не маючи повноважень приймати рішення за них;

---

²⁵ Mediatorsfederatie Nederland (MfN) URL: <https://mfregister.nl>.

²⁶ Raad voor Rechtsbijstand. URL: <https://www.rvr.org/%4012794/invoering-startbijdrage-mediation-vanaf/>.

²⁷ Nivera K. Everything you need to know about mediators in the Netherlands. DutchReview. 2025, 2 April. URL: <https://dutchreview.com/culture/mediators-in-the-netherlands>.

конфіденційність – передбачає неможливість розголошення поза межами процесу питань, що обговорюються під час медіації; нейтральність – медіатор є незалежною третьою стороною, яка не пристає на жодну із позицій та допомагає сторонам знайти взаємоприйнятне рішення; гнучкість – процес медіації може бути адаптований до потреб конкретного спору та сторін²⁸.

Крім того, підготовка та сертифікація медіаторів в Нідерландах також має свою специфіку, а саме:

1) наявність головної організації – Mediatorsfederatie Nederland (MfN), яка регулює та сертифікує медіаторів у Нідерландах і розміщує на своєму вебсайті інформацію про медіацію, реєстр сертифікованих медіаторів (Register van Mediators / MfN-register), професійні стандарти, кодекс поведінки, вимоги до сертифікації та освіти медіаторів, правила медіації. Mediatorsfederatie Nederland має напівофіційний статус, але більшість судів направляють до медіаторів, зазначених у цьому реєстрі.

2) існування організацій, наприклад, Nederlands Arbitrage Instituut, яка в першу чергу займається арбітражем, але також надає інформацію про медіацію та інші альтернативні способи вирішення спорів. Також треба наголосити на тому, що для комерційної медіації, до якої залучається бізнес та підприємці, використовується платформа Business.gov.nl, що є у вільному доступі²⁹.

Угоди, досягнуті в результаті медіації, зазвичай не мають юридично обов'язкової сили, якщо сторони не погодяться на їх формалізацію. Однак, за бажанням сторін така угода може бути подана на затвердження до суду, після чого вона набуває статусу виконавчого документа та підлягає примусовому виконанню (executoriale titel). Для надання неформалізованим угодам юридичної сили угоду можна оформити у вигляді контракту та подати до суду для затвердження. У разі, якщо сторони не досягають згоди під час медіації, справа повертається до судового розгляду без жодних негативних наслідків для процесуального статусу сторін або перебігу судового провадження.

Звісно, інші європейські країни також досягли значних успіхів у розвитку медіації. Наприклад, медіації в скандинавських країнах (Норвегія, Швеція, Данія, Фінляндія та Ісландія) мають свої особливості, хоча існують і спільні риси³⁰. У скандинавських країнах

---

²⁸ Polkerman S., Boersma L. Mediation in the Netherlands: an obligatory step in dispute resolution. CMS International Disputes Digest – 2024 Winter Edition. URL: <https://cms-lbr.com/en/ang/publication/cms-international-disputes-digest-2024-winter-edition/mediation-in-the-netherlands-an-obligatory-step-in-dispute-resolution>.

²⁹ Alternative dispute resolution: arbitration, binding advice and mediation. Business.gov.nl. Information for entrepreneurs URL: <https://business.gov.nl/regulation/arbitration-binding-advice-mediation/>.

³⁰ Alternative Dispute Resolution (International Association of Defense Counsel). URL: https://www.iadclaw.org/securedocument.aspx?file=1/19/ADR_Mar_2014.pdf.

чітко простежується глибока інтеграція медіації в судову систему, що супроводжується високим рівнем довіри до цього механізму та визнанням високого професійного статусу медіаторів.

Так, в Норвегії існує система «судової медіації», де судді можуть виступати в ролі медіаторів на ранніх стадіях судового процесу. Це є досить унікальною практикою порівняно з іншими європейськими країнами, де зазвичай використовується система направлення до позасудових медіаторів³¹. В Данії та Фінляндії також розвиваються системи медіації, пов'язані з судами, де судді можуть пропонувати або направляти сторони до медіації³².

У скандинавських країнах існують добре розвинені системи позасудової медіації, що надаються приватними практикуючими медіаторами та спеціалізованими організаціями. Так, у Швеції Арбітражний інститут Торгової палати Стокгольма (SCC) пропонує послуги медіації, які користуються міжнародним визнанням, а в Данії діє Данський інститут медіації, який об'єднує сертифікованих медіаторів та сприяє розвитку медіації³³.

Медіація в країнах Скандинавії широко використовується для вирішення спорів у різних галузях, включаючи комерційні, трудові, сімейні та навіть кримінальні справи (так звана «медіація між жертвою та правопорушником»)³⁴. Доволі цікавою практикою в Норвегії, Данії та Фінляндії є існування системи «вуличної медіації», спрямованої на вирішення конфліктів серед молоді та у громадах³⁵. У всіх скандинавських країнах, крім Ісландії, поширена практика медіації між жертвою та правопорушником³⁶.

Уряди скандинавських країн загалом підтримують розвиток медіації, хоча рівень законодавчого регулювання може відрізнятись.

---

³¹ Mediation. Litigation and Arbitration in Norway. Thommessen. URL: <https://pubs.thommessen.no/litigation-and-arbitration-in-norway/mediation>.

³² Information on Mediation / The Finland Arbitration Institute. URL: <https://arbitration.fi/en/mediation/information-on-mediation/>. Mediation. Voldgiftsinstituttet (Danish Institute of Arbitration). URL: <https://voldgiftsinstituttet.dk/en/mediation-2/>

³³ Mediation. Voldgiftsinstituttet (Danish Institute of Arbitration). URL: <https://voldgiftsinstituttet.dk/en/mediation-2/>; Resolve a dispute through mediation. Verksamst.se. URL: <https://verksamst.se/en/agreement-invoicing/if-a-dispute-arises/mediation/>

³⁴ Banerjee D. All you need to know about mediation in Scandinavian countries. iPleaders. URL: <https://blog.ipleaders.in/all-you-need-to-know-about-mediation-in-scandinavian-countries/>; Khushi Sh. All you need to know about mediation in Scandinavian countries (iPleaders). URL: <https://blog.ipleaders.in/all-you-need-to-know-about-mediation-in-scandinavian-countries/>

³⁵ Information on Mediation / The Finland Arbitration Institute. URL: <https://arbitration.fi/en/mediation/information-on-mediation/>.

³⁶ Nylund A., Ervasti K., Adrian L. Introduction to Nordic Mediation Research. Nordic Mediation Research. Cham: Springer Open, 2018. P. 1-5. URL: https://www.researchgate.net/publication/324196252_Introduction_to_Nordic_Mediation_Research.

Професійні організації медіаторів відіграють важливу роль у встановленні стандартів, сертифікації та етичних норм.

Скандинавська культура загалом характеризується прагненням до діалогу, співпраці та пошуку взаємоприйнятних рішень. Це створює сприятливе підґрунтя для розвитку медіації. Крім того, важливою особливістю скандинавського підходу є усталена традиція неформального врегулювання спорів і прагнення до досягнення консенсусу, що історично притаманна правовій і культурній моделі цього регіону. У такому контексті медіація органічно вписується в загальну філософію вирішення конфліктів, що сприяє її широкому прийняттю та ефективному застосуванню. Попри наявність спільних рис, варто зазначити, що між скандинавськими країнами існують певні відмінності як у пріоритетах розвитку медіації, так і в ступені її інституціоналізації. Наприклад, Норвегія виділяється активною роллю суддів у медіації, тоді як Швеція має сильний інститут арбітражу, який також пропонує послуги медіації. Ісландія демонструє меншу активність у сфері медіації порівняно з іншими скандинавськими країнами.

Отже, якщо вести мову про розвиток медіації в країнах Європи, то доцільно вказати таке: медіація як форма альтернативного вирішення спорів активно розвивається в Європі чому активно посприяло ухвалення Директиви 2008/52/ЄС Європейського парламенту про певні аспекти медіації у цивільних та комерційних справах. У країнах ЄС часто медіація тісно інтегрована в судову систему і суди можуть заохочувати або навіть направляти сторони до медіації, однак поширеною практикою є і позасудова медіація. Треба зазначити, що не усі країни ЄС мають можливість похвалитися добре розвинутою культурою медіації та наявністю саморегульованих професійних організацій медіаторів. Більш того, можна говорити про існування відмінностей у вимогах до кваліфікації та сертифікації медіаторів.

4. Порівняльний аналіз медіації в США та країнах Європи

Аналіз особливостей процедури медіації в США та європейських країнах дає підстави стверджувати, що між ними існують певні відмінності щодо пріоритетів розвитку медіації, ступеня її інституціоналізації, а також вимог до медіаторів, а саме:

1. **Обов'язковість.** В США є поширеною практикою обов'язковість медіація перед початком судового процесу (напр., в штаті Каліфорнія, Нью-Йорку), а у країнах Європи медіація є обов'язковою лише в деяких країнах і в певних видах спорів (напр., Італія – спадкові, медичні, житлові спори).

2. **Інституційне забезпечення.** Якщо говорити про США, то в цій країні доволі розвинена система приватних медіаторів, які фактично

функціонують в умовах ринкових тарифів оплати послуг. Але головним є те, що судові та приватні моделі співіснують. У більшості європейських країн звернення до медіації зазвичай супроводжується державною підтримкою, яка може реалізовуватися у формі правової допомоги, надання субсидій або спеціальних судових програм, що сприяють розвитку та доступності медіації для громадян.

3. Правове регулювання. В США регулювання процедури медіації відбувається на рівні штатів й не має жодного загального федерального загального закону (УМА – добровільно імплементується). Більшість країн Європи мають загальну правову базу – Директиву 2008/52/ЄС, що створює однакові мінімальні стандарти у всіх державах, які входять до ЄС.

4. Професійні стандарти. Єдина сертифікація медіаторів в США законодавчо відсутня, а тому сертифікація залежить від законів конкретного штату, також існує значна кількість незалежних тренінгових центрів, які зорієнтовані на підготовку та навчання медіаторів. В країнах Європи, як правило, існує державний або напівофіційний реєстр медіаторів (наприклад, MfN у Нідерландах, Міністерство юстиції у Франції).

5. Культурний контекст. У США звернення за послугами медіатора та входження в процедуру медіації має вид ефективного, бізнесового способу уникнення вартісного розгляду справи в суді. Особи, які обирають медіацію, фактично отримують статус «зосереджені на результаті». У країнах-членах ЄС, основний наголос робиться на примиренні, відновленні стосунків, процесі, особливо у сімейних, трудових і цивільних спорах.

Подальший порівняльний аналіз щодо медіації в США та країнах Європи можна побачити в таблиці 1.

Окрім наявних розбіжностей, можна виокремити й три ключові спільні риси систем медіації у США та країнах Європи: гарантується добровільність і конфіденційність; медіація визнається як спосіб розвантажити суди; сторони мають змогу укласти юридично зобов'язальну угоду.

Таблиця 2

Основні відмінності медіації в країнах Європи та США

Критерій	Європа	США
Тип правової системи та	континентальне право (Roman-germanic, Continental law)	прецедентне (загальне) право (Common law)
Тип медіації	переважно добровільна, хоча в деяких країнах – обов'язкова в окремих спорах	часто є обов'язковою у судових справах (court-annexed mediation)
Роль держави	державна підтримка (в тому числі фінансова) є важливим фактором	ринок відіграє більшу роль
Наявність загального закону	Директива 2008/52/ЄС як єдина законодавча база на рівні ЄС	відсутній єдиний федеральний закон, UMA – модельний
Поштовх до розвитку	перевантаженість судів, національні реформи	сильний вплив судової практики, культура приватного вирішення спорів
Ініціатор медіації	у більшості країн – сторони, іноді – за рекомендацією суду	часто – суддя або прописано в контракті
Добровільність vs обов'язковість	переважає добровільна медіація; в деяких країнах – частково обов'язкова	медіація часто обов'язкова перед судовим розглядом, особливо в цивільних справах
Роль суду та інтеграція в судову систему	суд зазвичай рекомендує, а не зобов'язує, тож медіація не завжди обов'язково, довіра до суду часто вища, і зміна парадигми до «самостійного вирішення» ще в процесі	суд може зобов'язати до медіації судді часто активно направляють сторони, тобто переважає прагматичний підхід до вирішення спорів поза судом, медіація є стандартною стадією процесу
Підготовка медіаторів	національні стандарти або професійні реєстри (MfN – Нідерланди, Польща тощо)	децентралізована, сертифікація від центрів, курсів
Регулювання професії медіатора	через національні асоціації, іноді державна сертифікація, більше акценту на гуманістичних підходах, децентралізації та доступності	децентралізовано; вимоги залежать від штату або суду, більше формалізованих процедур, сертифікацій, оплати, спеціалізацій
Фінансування та доступність	частково фінансується державою, за рахунок судових бюджетів або через програми правової допомоги, через НУО	більше приватна сфера; медіатори – оплачувані професіонали з високими гонорарами
Галузі застосування	цивільні, сімейні, трудові, поступове розширення на адміністративні, іноді кримінальні справи	практично всі сфери: сімейні, корпоративні, трудові, державні, освітні
Юридична сила угоди	зафіксована Директивою – угода може бути виконана в судовому порядку	після підписання – має юридичну силу, може бути виконавчим документом
Конфіденційність	гарантована в більшості країн, але рівень формалізації – різний	дуже суворо захищається (особливо за UMA)
Популярність серед громадян	зростає, але часто залишається «альтернативною»	широко прийнята та поширена практика
Філософія	«Діалог і примирення» – соціальний мир, гуманістична основа	«Сам виріши – це вигідно» – індивідуалізм, економічна ефективність

ВИСНОВКИ

До основних сильних сторін медіації в США можна віднести ряд моментів. У США медіація зазвичай є частиною «multi-door courthouse» – тобто системи, де кожен спір автоматично направляється до оптимального методу вирішення через суд, арбітраж або медіацію. У результаті це забезпечує високу результативність вирішення спорів без залучення суду, широке охоплення різних сфер застосування, сформовану професійну спільноту медіаторів та посилений акцент на дотриманні конфіденційності процедури. Щодо слабких позицій – то медіація в США має високу вартість у приватному секторі, відсутність єдиного федерального стандарту сертифікації, що іноді сприймається як форма «м'якого тиску» з боку суду та перевага для сторін з більшими ресурсами.

Медіація як форма альтернативного вирішення спорів активно розвивається в Європі. Однак, треба зазначити, що незважаючи на ряд нормативно-правових актів, які регулюють процедуру медіації, не усі країни ЄС мають можливість похвалитися добре розвинутою культурою медіації та наявністю саморегульованих професійних організацій медіаторів. Більш того, можна говорити про існування відмінностей у вимогах до кваліфікації та сертифікації медіаторів. Крім того, в країнах ЄС часто медіація тісно інтегрована в судову систему, і суди можуть заохочувати або навіть направляти сторони до медіації.

Загалом, медіація в Європі стає все більш популярною формою вирішення спорів, особливо завдяки державному стимулюванню та нормативно-правовій базі. Медіація є важливим інструментом вирішення спорів у Європі, який продовжує розвиватися та набувати все більшого поширення. Різноманіття підходів та рівнів регулювання відображає різні правові культури та традиції країн, але спільним є прагнення до ефективного та справедливого вирішення конфліктів поза межами залів судових засідань. Окремо треба зазначити, що скандинавські країни демонструють прогресивний підхід до медіації, розглядаючи її як ефективний та цінний інструмент для вирішення спорів, що відповідає їхнім культурним цінностям та правовим традиціям.

Також проведений порівняльний аналіз дозволяє припустити, що факторами успіху поширення медіації в країнах Європи та США є: законодавче закріплення обов'язкової або рекомендованої медіації; державна підтримка – фінансування центрів, навчання фахівців; підвищення обізнаності серед громадян і юристів; інтеграція в судову систему – коли суддя може рекомендувати чи зобов'язати пройти медіацію.

АНОТАЦІЯ

В новітньому суспільстві є надзвичайно актуальним запит на вирішення конфліктів різного ґатунку. Особливо гостро запит на вирішення конфліктів стосується повсякденного життя громадян, в якому часто виникають ситуації, вирішення яких покладається на суди а тому суспільство дуже тісно пов'язані з ідеєю суду та судового розгляду. Однак, тривалий та дороговартісний процес судового розгляду з кожним днем втрачає популярність й на заміну йому все частіше пропонується спектр альтернативних форм вирішення спорів (Alternative Dispute Resolution), важливе місце серед яких відводиться медіації. Медіація отримує все більше визнання у багатьох країнах. Медіація є необов'язковим процесом, де посередник сприятиме сторонам у пошуках мирного рішення та виграшу обох конфліктуючих сторін.

Світова практика свідчить, що правові системи різних країн надають можливість сторонам обирати процедуру медіації. До основних сильних сторін медіації в США можна віднести ряд моментів. У США медіація зазвичай є частиною «multi-door courthouse», де кожен спір автоматично направляється до оптимального методу вирішення через суд, арбітраж або медіацію. Медіація активно розвивається в Європі й тісно інтегрована в судову систему, і суди можуть заохочувати або навіть направляти сторони до медіації. Проте не усі країни ЄС мають можливість похвалитися добре розвинутою культурою медіації. Можна говорити про існування відмінностей у вимогах до кваліфікації та сертифікації медіаторів і краях Європи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Alternative dispute resolution: arbitration, binding advice and mediation. Business.gov.nl. Information for entrepreneurs URL: <https://business.gov.nl/regulation/arbitration-binding-advice-mediation/>
2. Alternative Dispute Resolution (International Association of Defense Counsel). URL: https://www.iadclaw.org/securedocument.aspx?file=1/19/ADR_Mar_2014.pdf.
3. ADR. Local Rules. URL: <https://cand.uscourts.gov/about/court-programs/alternative-dispute-resolution-adr/adr-local-rules/>
4. Alexander N. M. Global Trends in Mediation: Riding the Third Wave. Dr. Otto Schmidt Verlag. 2003. P.1-36.
5. Alternative Dispute Resolution. Act of 1998. Passed Senate amended (10/07/1998). Pub. L. No. 105-315, 112 Stat. 2993 (codified at 28 U.S.C. §§ 651-658). URL: <https://www.congress.gov/bill/105th-congress/house-bill/3528>.

6. American Arbitration Association. AAA Handbook on Mediation. 2016, 934 p. URL: <https://arbitrationlaw.com/books/aaa-handbook-mediation-third-edition>

7. Banerjee D. All you need to know about mediation in Scandinavian countries. *iPleaders*. URL: <https://blog.ipleaders.in/all-you-need-to-know-about-mediation-in-scandinavian-countries/>.

8. Besemer Ch. Mediation: Vermittlung in Konflikten. Stiftung Gewaltfreies Leben, 1994. 140 p.

9. Blankley K., Votruba A., Bartz L., Pytlik Zillig L. ADR Is Not a Household Term: Considering the Ethical and Practical Consequences of the Public's Lack of Understanding of Mediation and Arbitration. *Nebraska Law Review*, 2021. Vol. 99 Issue 4. P. 797-847.

10. Howell R. Roscoe Pound. Would be Proud – Reflections on the History of the GPC. URL: <https://imimmediation.org/2017/07/12/roscoe-pound-would-be-proud-reflections-on-the-history-of-the-gpc/>

11. Information on Mediation / The Finland Arbitration Institute. URL: <https://arbitration.fi/en/mediation/information-on-mediation/>.

12. Khushi Sh. All you need to know about mediation in Scandinavian countries (iPleaders). URL: <https://blog.ipleaders.in/all-you-need-to-know-about-mediation-in-scandinavian-countries/>

13. Kodeks postępowania cywilnego USTAWA z dnia 17 listopada 1964 r. Wersja od: 1 stycznia 2025 r. do: 31 maja 2025 r.. Systemie Informacji Prawnej LEX. URL: <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/kodeks-postepowania-cywilnego-16786199>

14. Mediation. Litigation and Arbitration in Norway. *Thommessen*. URL: <https://pubs.thommessen.no/litigation-and-arbitration-in-norway/mediation>.

15. Mediation. Voldgiftsinstituttet (Danish Institute of Arbitration). URL: <https://voldgiftsinstituttet.dk/en/mediation-2/>

16. Mediatorsfederatie Nederland (MfN) URL: <https://mfregister.nl>.

17. Moore Ch. W. The mediation process: practical strategies for resolving conflict. 4th Edition. San Francisco: Jossey-Bass & Wiley Brand, 2014. 670 p.

18. National Standards for Court-connected Mediation Programs. Center for Dispute Settlement, Institute of Judicial Administration. State Justice Institute, 2009. URL: <https://s3.amazonaws.com/aboutrsi/59a73d992959b07fda0d6060/NationalStandardsADR.pdf>.

19. Nivera K. Everything you need to know about mediators in the Netherlands. *DutchReview*. 2025, 2 April. URL: <https://dutchreview.com/culture/mediators-in-the-netherlands>.

20. Nylund A., Ervasti K., Adrian L. Introduction to Nordic Mediation Research. *Nordic Mediation Research*. Cham: Springer Open, 2018. P. 1-5.

URL: https://www.researchgate.net/publication/324196252_Introduction_to_Nordic_Mediation_Research.

21. Online Dispute Resolution. URL: <https://ec.europa.eu/consumers/odr>

22. Polkerman S., Boersma L. Mediation in the Netherlands: an obligatory step in dispute resolution. *CMS International Disputes Digest – 2024 Winter Edition*. URL: <https://cms-lbr.com/en/ang/publication/cms-international-disputes-digest-2024-winter-edition/mediation-in-the-netherlands-an-obligatory-step-in-dispute-resolution>.

23. Raad voor Rechtsbijstand. URL: <https://www.rvr.org/%4012794/invoering-startbijdrage-meditation-vanaf/>.

24. Regulation (EU) 2024/3228 of the European Parliament and of the Council of 19 December 2024 repealing Regulation (EU) No 524/2013, and amending Regulations (EU) 2017/2394 and (EU) 2018/1724 with regard to the discontinuation of the European Online Dispute Resolution Platform (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/3228/oj>

25. Resolve a dispute through mediation. Verksamst.se. URL: <https://verksamst.se/en/agreement-invoicing/if-a-dispute-arises/mediation/>.

26. Stipanowich Th.J. The Multi-Door Contract and Other Possibilities. *Ohio State Journal on Dispute Resolution*, 1998, Vol. 13, No. 2. P.303-404. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2015805.

27. The American Bar Association. URL: <https://www.americanbar.org/groups/>

dispute_resolution/resources/DisputeResolutionProcesses/

28. The Court-Annexed Arbitration Act of 1978: Hearings on S. 2253 Before the Subcommittee on Improvements in Judicial Machinery of the Committee on the Judiciary, 95th Congress, Second Session 22 (1978). Washington: U.S. Govt. Print. Off. Creation Date, 1978. 153 p.

29. The Italian Mediation Law on Civil and Commercial Disputes. A detailed description of the mediation procedure under the Italian Legislative Decree no. 28/2010 and Ministerial Decree no. 180/2010 along with the translations of the laws in English. March, 2017. 52 p.

30. Uniform Mediation Act (Last Revised Or Amended In 2003) Drafted By The National Conference Of Commissioners On Uniform State Laws And By It Approved And Recommended For Enactment In All The States At Its Annual Conference Meeting In Its One-Hundred-And-Tenth Year White Sulphur Springs, West Virginia August 10-17, 2001. With Prefatory Note And Comments Approved By The American Bar Association, Philadelphia, Pennsylvania, February 4, 2002. National Conference of Commissioners on Uniform State Laws, 2003, 79 p.

31. Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering. Geldend van 08-03-2025 t/m heden. URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0001827/2025-03-08>.

32. Динаміка довіри соціальним інституціям у 2021-2024 роках. Пресреліз від 09.01.2025, підготовлений виконавчим директором КМІС А. Грушецьким. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1467&page=1>.

33. Директива 2008/52/ЄС Європейського парламенту та Ради від 21 травня 2008 р. Про деякі аспекти медіації у цивільних та господарських правовідносинах. URL: <https://ukrmediation.com.ua/images/DOCS/Model-documents/mediation-directive-ukr.pdf>.

34. Золотухіна Л., Сойка Ю. Інститут медіації: зарубіжний досвід та особливості впровадження в Україні. *Молодий вчений*, 2020, № 11 (87). С. 63-66. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2020/11/63.pdf>

35. Кисельова Т. Правове регулювання відносин із надання послуг медіації у зарубіжних країнах. *Право України*. 2011. № 11-12. С. 225-245.

36. Медіація як альтернативний спосіб урегулювання міжнародних комерційних спорів. *Адвокатське об'єднання AZONES*. URL: <https://azones.law/analytics/mediatsiya-yak-alternatyvnyj-sposib-uregulyuvannya-mizhnarodnyh-komertsijnyh-sporiv/>

Information about the authors:

Donii Nataliia Yevheniivna,

Doctor of Philosophy Sciences, Professor,
Professor at the Department of Humanitarian Disciplines,
Penitentiary Academy of Ukraine
34, Honcha St., Chernihiv, 14000, Ukraine

Nishchymna Svitlana Oleksiivna,

Doctor of Law, Professor,
Head of the Department of Administrative and Constitutional Law,
Penitentiary Academy of Ukraine
34, Honcha St., Chernihiv, 14000, Ukraine